

Podklad pro jednání Odborné komise pro důchodovou reformu, pracovního týmu 2

Potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod

Doba pojištění a náhradní doba pojištění jsou jedním ze základních institutů zákona o důchodovém pojištění, od kterých se odvozuje nárok na důchody (nejen starobní) a které ovlivňují výši procentní výměry důchodů.

Doba pojištění

Dobou pojištění je doba účasti na důchodovém pojištění (dále jen „pojištění“) osob, jejichž účast na pojištění založila jejich výdělečná činnost, **pokud za tuto dobu bylo v ČR zaplaceno pojistné**. Zákon o důchodovém pojištění umožňuje i dobrovolnou účast na pojištění, která se týká osob starších 18 let, které podaly přihlášku k pojištění buď v tzv. kvalifikovaných případech, které zákon o důchodovém pojištění přesně vymezuje, nebo v ostatních případech, které zákon o důchodovém pojištění nespécifikuje, pouze omezuje délku trvání takového dobrovolného pojištění na 15 let a stanoví, že za dobu před podáním přihlášky k účasti na takovém pojištění je účast možná jen nejvýše v rozsahu jednoho roku. **Rovněž doba dobrovolné účasti na pojištění je dobou pojištění, a to nejdříve ode dne zaplacení pojistného.**

Náhradní doba pojištění

Náhradní doba pojištění je doba účasti na pojištění, která nebyla založena výdělečnou činností osoby účastné na pojištění ani dobrovolnou účastí na tomto pojištění, ale pojištěnec splňuje podmínky, se kterými zákon o důchodovém pojištění spojuje účast na pojištění v ostatních případech (v zákonem stanoveném rozsahu studium vykonávané před 1. 1. 2010 a vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání u úřadu práce, dále péče o dítě do čtyř let věku, péče o bezmocnou osobu, resp. osobu závislou na péči jiné osoby, pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně a další). V období trvání náhradní doby pojištění se pojistné neplatí.

Podmínkou pro hodnocení náhradní doby pojištění je získání alespoň jednoho roku pojištění, za který bylo zaplaceno pojistné, a dále to, že byla získána na území ČR. Podmínkou pro to, aby se doba účasti výše uvedených osob hodnotila po 31. 12. 2011 jako náhradní doba pojištění, je, že pojištěnec měl po dobu trvání této účasti určitou, zákonem o důchodovém pojištění definovanou, vazbu na ČR. Konkrétně uvedený zákon vyžaduje, aby byl pojištěnec po dobu trvání takové účasti na pojištění v ČR účasten důchodového pojištění z jiného důvodu, nemocenského pojištění nebo zdravotního pojištění anebo, bydlel-li v ČR, jako poživatel důchodu nebo rodinný příslušník odvozoval své nároky ze zdravotního pojištění v jiném členském státě Evropské unie; za účast na zdravotním pojištění v ČR se však pro tyto účely nepovažuje taková účast na tomto zdravotním pojištění, která je pouze odvozeným nárokem rodinného příslušníka z účasti jiné osoby na tomto pojištění. Podmínkou pro to, aby se doba osobní péče o osobu v příslušném stupni závislosti hodnotila jako náhradní doba pojištění, navíc je, že o době osobní péče o osobu mladší 10 let, která je závislá na pomoci jiné osoby ve stupni I (lehká

závislost), nebo o osobu, která je závislá na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost), rozhodl příslušný orgán sociálního zabezpečení podle zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

Potřebná doba pojištění jako podmínka nároku na starobní důchod

Podmínkou nároku na starobní důchod je kromě dosažení důchodového věku také získání potřebné doby pojištění. **Podle právní úpravy účinné před 1. 1. 2010** činila potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod při dosažení důchodového věku **aspoň 25 roků** (včetně náhradních dob pojištění). To se týkalo i starobního důchodu, na který vznikne nárok před dosažením důchodového věku (dále jen „předčasný starobní důchod“).

Zároveň tato právní úprava umožňovala pro ty, kteří nezískali potřebnou dobu pojištění v délce 25 roků, vznik nároku na starobní důchod při **dosažení 65 let věku** a získání **aspoň 15 let** důchodového pojištění (včetně náhradních dob pojištění).

Potřebná doba pojištění v délce 25 let byla zavedena již zákonem č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, v době, kdy bylo zcela jiné sociálně ekonomické prostředí a společenské uspořádání. V roce 1963 např. činila průměrná doba pojištění u mužů 32,8 roku a u žen 24,8 roku.

Změny provedené zákonem č. 306/2008 Sb. s účinností od 1. 1. 2010:

1. Doba pojištění potřebná pro vznik nároku na starobní důchod při dosažení důchodového věku

Změny, ke kterým došlo od roku 1965, zejména předpokládaný další vývoj (především demografický) a možnosti základního důchodového pojištění, byly považovány při přípravě zmíněného zákona za dostatečně odůvodňující prodloužení potřebné doby pojištění pro vznik nároku na starobní důchod. V době přípravy zákona č. 306/2008 Sb. (konkrétně v roce 2008) dosahovala při vzniku nároku na starobní důchod průměrná doba pojištění 44 roků u mužů a 40 u žen. Novela zákona o důchodovém pojištění (zákon č. 306/2008 Sb.) s účinností od 1. 1. 2010 zakotvila postupné prodloužování potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod při dosažení důchodového věku až na cílových 35 let (se započítáváním náhradních dob pojištění). Cílový stav se bude týkat pojištěnců, kteří dosáhnou důchodového věku po roce 2018 (viz příloha).

Prodloužení potřebné doby pojištění pro vznik nároku na starobní důchod muselo respektovat čl. 29 odst. 1 písm. a) Evropského zákoníku sociálního zabezpečení, podle kterého musí starobní důchod, nastane-li sociální událost (přežití stanoveného věku), zajistit chráněnou osobu, která předtím, než nastala sociální událost, splnila kvalifikační dobu, kterou může být 30 příspěvkových let nebo 30 let zaměstnání anebo 20 let pobytu. Proto obsahuje právní úprava i alternativní možnost získat nárok na starobní důchod při dosažení důchodového věku, jestliže doba pojištění (bez náhradních dob) činí aspoň 30 let (týká se pojištěnců, kteří dosáhnou důchodového věku po roce 2014).

Nově nastavená potřebná doba pojištění se týká opět i předčasného starobního důchodu; přitom se posuzuje nikoli podle roku přiznání tohoto důchodu, nýbrž podle roku dosažení důchodového věku pro nárok na řádný starobní důchod.

2. Doba pojištění potřebná pro vznik nároku na starobní důchod ve vyšším než důchodovém věku

Možnost vzniku nároku na starobní důchod i při získání doby pojištění kratší než 35, resp. 30 roků, byla zachována, avšak s ohledem na prodloužení potřebné doby pojištění pro vznik nároku na starobní důchod při dosažení důchodového věku se obdobným způsobem postupuje i v tomto případě, tj. postupně se prodlužuje potřebná doba pojištění **z 15 let na 20 let** – viz příloha. Zároveň zmíněnou novelou došlo ke zvyšování věku, při jehož dosažení vznikne nárok na starobní důchod při získání kratší doby pojištění než 35, resp. 30 let, **a to na věk aspoň o 5 let vyšší než činí důchodový věk muže stejného data narození.**

Zvyšováním potřebné doby pojištění z 15 let na 20 však přestala ČR plnit čl. 29 odst. 5 části V Evropského zákoníku sociálního zabezpečení, resp. čl. 18 odst. 2 písmeno a) Úmluvy MOP č. 128, kde je stanoveno, že starobní důchod musí zajistit chráněnou osobu, která před tím, než nastala sociální událost, splnila kvalifikační dobu aspoň 15 příspěvkových let nebo let zaměstnání. Po tomto zjištění byla navržena změna právní úpravy (zákonem č. 267/2014 Sb.), která zajistila, že ČR s účinností od 1. 1. 2015 shora uvedený požadavek opět plní.

Touto novelou zákona o důchodovém pojištění došlo k **zavedení nové podmínky pro vznik nároku na starobní důchod** při získání kratší než standardní (obecné) doby pojištění (35, resp. 30). Nárok na starobní důchod nově vznikne i pojištěnci, který po 31. 12. 2009 dosáhl věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený pro muže stejného data narození, **a získal aspoň 15 let doby pojištění; do doby pojištění se však v tomto případě nezapočítávají tzv. náhradní doby pojištění.**

Popisovaná právní úprava řeší i vznik nároku na starobní důchod v období od roku 2010, kdy se začala potřebná doba pojištění postupně prodlužovat, do dne nabytí účinnosti tohoto zákona, tj. do 1. 1. 2015. Vzhledem k požadavku Evropského sociálního zákoníku, resp. Úmluvy MOP č. 128, je odůvodněné, aby nároky pojištěnců byly v tomto období posuzovány stejně jako v období ode dne účinnosti tohoto zákona.

Hodnocení doby pojištění a náhradní doby pojištění

Doba pojištění se pro nárok na důchod a výši procentní výměry hodnotí v rozsahu, v jakém byla získána, tedy plnohodnotně.

V případě náhradních dob pojištění je situace následující:

- Náhradní doby pojištění získané před 1. 1. 2010 se hodnotí pro vznik nároku na důchod (tj. pro účely zjištění potřebné doby pojištění) v plné výši stejně jako

doba pojištění, jde-li o pojištěnce, kterému vznikl (vznikne) nárok na důchod před 1. 1. 2019.

- V případě vzniku nároku na důchod po 31. 12. 2018 se náhradní doby pojištění získané před 1. 1. 2010 budou hodnotit pro vznik nároku v pouze v rozsahu 80 %.
- Náhradní doby pojištění získané po 31. 12. 2009 se hodnotí pro vznik nároku pouze v rozsahu 80 %.
- Náhradní doby pojištění se pro stanovení výše procentní výměry důchodu (získané před 1. 1. 2010 i po 31. 12. 2009) hodnotí pouze v rozsahu 80 %.

Výjimkou je doba základní vojenské služby, péče o dítě a péče o bezmocnou (před 1. 1. 2007) nebo závislou osobu. Tyto vyjmenované náhradní doby pojištění se do potřebné doby pro vznik nároku na důchod započítávají a budou započítávat plně i pojištěncům, kterým vznikne nárok na důchod po 31. 12. 2018. Rovněž pro stanovení výše procentní výměry důchodu se hodnotí (a budou hodnotit) v plném rozsahu.

Aktuální stav:

Potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod pojištěnce, který dosáhl důchodového věku v roce 2017, činí 33 roků včetně náhradních dob pojištění, resp. 30 roků bez náhradních dob pojištění.

Potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod při získání kratší než standardní doby pojištění činí u pojištěnce, který v roce 2017 dosáhne věku o 5 let vyššího než je důchodový věk muže stejného data narození, 20 let pojištění včetně náhradních dob, resp. 15 let bez náhradních dob.

Příloha:

§ 29 zákona o důchodovém pojištění

(1) Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně

a) 25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (dále jen „důchodový věk“) před rokem 2010,

b) 26 let a dosáhl důchodového věku v roce 2010,

c) 27 let a dosáhl důchodového věku v roce 2011,

d) 28 let a dosáhl důchodového věku v roce 2012,

e) 29 let a dosáhl důchodového věku v roce 2013,

f) 30 let a dosáhl důchodového věku v roce 2014,

g) 31 let a dosáhl důchodového věku v roce 2015,

h) 32 let a dosáhl důchodového věku v roce 2016,

i) 33 let a dosáhl důchodového věku v roce 2017,

j) 34 let a dosáhl důchodového věku v roce 2018,

k) 35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018.

(2) Pojištěnec má nárok na starobní důchod též, jestliže nesplnil podmínky podle odstavce 1 a získal dobu pojištění nejméně

a) 15 let a dosáhl před rokem 2010 věku aspoň 65 let,

b) 16 let a dosáhl v roce 2010 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,

c) 17 let a dosáhl v roce 2011 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,

d) 18 let a dosáhl v roce 2012 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,

e) 19 let a dosáhl v roce 2013 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,

f) 20 let a dosáhl po roce 2013 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození.

„(3) Pojištěnec, který nesplňuje podmínky stanovené v

a) odstavci 1 písm. g) až k), má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhl důchodového věku po roce 2014 a získal aspoň 30 let doby pojištění uvedené v § 11 a § 13 odst. 1,

b) odstavci 2 písm. b) až f), má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhl věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození, a získal aspoň 15 let doby pojištění uvedené v § 11 a § 13 odst. 1.

(4) Pojištěnec, který nesplňuje podmínky stanovené v odstavcích 1, 2 nebo 3, má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhl věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, a splnil podmínky nároku na invalidní důchod stanovené v § 38 písm. a) nebo b).

(5) Do doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod podle odstavce 1 písm. b) až k) a odstavce 2 písm. b) až f) se náhradní doby pojištění, s výjimkou náhradních dob pojištění uvedených v § 5 odst. 2 písm. c), d) a e) a obdobných dob podle předpisů platných před 1. lednem 1996, započítávají pouze v rozsahu 80 %; počet dnů náhradních dob pojištění stanovený podle části věty před středníkem se přitom zaokrouhuje na celé dny směrem nahoru.